

Poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen menettely rikosasiassa

ASIAN VIREILLETULO

Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan Lapin käräjäoikeudessa käsiteltiin vuoden 2020 lopussa rikosasia, jossa syyteoikeus liikenteen vaarantamisesta ja vammantuottamuksesta vanhentui asian ollessa käräjäoikeuden käsiteltävänä. Tapaus koski Ranualla keväällä 2018 tapahtunutta liikenneonnettomuutta, jossa rikoksesta epäillyn (jäljempänä *vastaaja*) kuljettaman auton törmättyä vastaan tulevaan autoon siinä olleet kaksi henkilöä menehtyivät, ja vastaajan kuljettamassa autossa olleet kolme henkilöä loukkaantuivat.

Tapauksesta kerrottiin tarkemmin esimerkiksi [YLE:n 19.12.2020 julkaisemassa artikkelissa](#) ja [Iltalehden 17.1.2021 julkaisemassa artikkelissa](#). Artikkeleissa tuotiin esille muun ohella seuraavaa:

Asianomistajat olivat esitutinnan aikana pyytäneet vastaajan kuljettaman auton turmahetken ajonopeuden tarkempaa selvittämistä. Tutkinnanjohtaja oli keskustellut asiasta syyttäjän kanssa, mutta lisätutkintaa ei tältä osin ollut tehty. Pyyntöön tekijöille ei ollut kerrottu muuta syytä kuin että prosessi on niin hankala, jos pitää tehdä virka-apupyyntö. Asianomistajat olivat tämän jälkeen teettäneet omaan laskuun eräällä suomalaisella yrityksellä rekonstruktion onnettomuudesta. Rekonstruktio liitettiin sittemmin jutun lisätutkintapöytäkirjaan ja syyttäjä nimesi rekonstruktion todisteeksi asiassa. Syyttäjä nosti syytteen vammantuottamuksesta sekä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja kahdesta kuolemantuottamuksesta, mutta ei kahden viimeksi mainitun rikoksen törkeistä tekemuodoista. Esimerkiksi liikenneturvallisuuden vaarantaminen muuttuu vallitsevan oikeuskäytännön mukaan yleensä törkeäksi silloin, kun ylinopeutta on yli 50 km/h. Käsillä olevassa tapauksessa ylinopeutta oli mahdollisesti alle sen, eikä syyttäjän mukaan ollut muita syitä koventaa syytettä törkeäksi. Koska syyteoikeus liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja vammantuottamuksesta vanhentui asian ollessa käräjäoikeuden käsiteltävänä, käräjäoikeudessa käsiteltiin yksinomaan syytekohtat kahdesta kuolemantuottamuksesta.

Julkisuudessa olleiden tietojen sekä oikeuskanslerinvirastoon alustavana selvityksenä hankittujen asiakirjojen perusteella päätin ottaa omana aloitteena tutkittavakseni poliisin, syyttäjän ja käräjäoikeuden menettelyn kyseisessä rikosasiassa.

Poliisihallitukselle lähettämässäni selvitys- ja lausuntopyynnössä pyysin poliisiviranomaisia kiinnittämään vastauksessaan huomiota erityisesti siihen, oliko asian esitutkinnassa menetelty virheellisesti, kun pyynnössäni lausutuista olosuhteista huolimatta poliisi ei pyrkinyt tarkemmin selvittämään vastaajan kuljettaman auton ajonopeutta.

Valtakunnansyyttäjälle lähettämässäni selvitys- ja lausuntopyynnössä pyysin syyttäviranomaisia kiinnittämään vastauksessaan huomioita erityisesti siihen, oliko syyttäjä huolehtinut esitutinnan tulleen toimitetuksi siinä laajuudessa, että syyteharkinnassa on asianmukaisesti voitu ottaa kantaa valintaan törkeiden ja perusmuotoisten rikosnimikkeiden välillä.

Lapin käräjäoikeudelle lähettämässäni selvitys- ja lausuntopyynnössä pyysin käräjäoikeutta kiinnittämään vastauksessaan huomiota siihen, annettiinko asiassa vastaajalle haaste oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 8 §:n 1 momentissa edellytetyllä joutuisuudella. Käräjäoikeuden tuli myös muutoin kiinnittää huomiota tapauksessa sen menettelytapaan haastetta annettaessa. Käräjäoikeuden tuli lisäksi selostaa, miten käräjäoikeudessa on turvattu ja jatkossa turvataan se, että rikosten syyteoikeus ei pääse vanhentumaan käräjäoikeudesta aiheutuvista syistä. Pyysin lisäksi käräjäoikeutta toimittamaan listauksen siellä yli vuoden vireillä olleista rikosasioista. Listauksesta tuli ilmetä asioista ainakin käsiteltävänä olevat rikosnimikkeet ja niiden tekoajat.

SELVITYS

Poliisihallitus on antanut lausunnon, jonka liitteenä on Lapin poliisilaitoksen lausunto ja tutkinnanjohtajana rikosasiassa toimineen rikoskomisario A:n selvitys.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on antanut lausunnon, jonka liitteenä on asiassa syyttäjänä toimineen Pohjois-Suomen syyttäjäalueen aluesyyttäjän B:n selvitys.

Lapin käräjäoikeuden laamanni on lisäksi antanut asiassa lausunnon, jonka liitteenä on asiaa käräjäoikeudessa käsitelleen kärjätuomari C:n selvitys. Käräjäoikeus on samalla oheistanut pyytämäni listauksen yli vuoden vireillä olleista rikosasioista. Käräjäoikeudesta on lisäksi myöhemmin erikseen hankittu muun ohella mainittuun listaukseen merkittyjen kymmenen vanhimman varsinaisen rikosasian (jotka listauksen mukaan eivät olleet keskeytystilassa) päiväkirja/arhistopäiväkirja sekä mahdollinen käräjäoikeuden antama ratkaisu.

RATKAISU

1. Poliisin ja syyttäjän menettely

1.1 Tapahtumista

Ranualla tapahtui keväällä 2018 liikenneonnettomuus, jossa Lapin käräjäoikeudessa sittemmin syytteessä olleen vastaajan kuljettama auto törmäsi vastaan tulevaan autoon. Viimeksi mainitussa autossa olleet kaksi henkilöä menehtyivät, ja vastaajan kuljettamassa autossa olleet kolme henkilöä loukkaantuivat. Poliisi kirjasi tapahtuneesta rikosilmoituksen, jossa alun perin rikosnimikkeinä olivat törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, kaksi törkeää kuolemantuottamusta ja kaksi vammantuottamusta. Poliisi aloitti esitutkinnan ja teki syyttäjälle ennakkoilmoituksen asiasta seitsemän päivää esitutkinnan aloittamisen jälkeen. Syyttäjäksi asiaan määrättiin tuolloin kihlakunnansyyttäjänä toiminut B.

Esitutkintayhteistyö poliisin ja syyttäjän välillä aloitettiin varhaisessa vaiheessa. Esitutkintapöytäkirjassa on kirjaus, jonka mukaan syyttäjäpalaverin jälkeen rikosnimikkeiden törkeät tekemuodot muutettiin liikenneturvallisuuden vaarantamiseksi ja kuolemantuottamuksiksi. Poliisin selvityksen mukaan kyseinen palaveri pidettiin todennäköisesti samalla viikolla, kun ennakkoilmoitus tehtiin syyttäjälle.

Ennen esitutkinnan päättämistä poliisi pyysi asianosaisilta esitutkintalain 10 luvun 1 §:n mukaisen loppulausunnon. Neljän asianomistajan antamassa loppulausunnossa poliisia pyydettiin suorittamaan tutkintatoimenpiteitä vastaajan kuljettaman auton ajonopeuden selvittämiseksi. Asianomistajien mielestä ajonopeus oli merkittävä tieto, sillä sen perusteella voitaisiin arvioida liikenneturvallisuuden ja kuolemantuottamusten törkeyttä. Asianomistajat totesivat, että heidän mainitsema kotimainen taho voisi tutkia esitutkintaraportin sekä mahdolliset ajoneuvon tekniset laitteet ja laatia asiantuntijalausunnon auton ajonopeudesta. Asianomistajien mielestä esitutkintatoimenpiteet olisivat tarpeen ja oikein suhteutettuja, vaikka ajotietokone tulisi lähettää Saksaan tutkittavaksi.

Loppulausuntojen antamisen jälkeen tutkinnanjohtaja keskusteli syyttäjän kanssa, koska loppulausunnossa pyydettiin suorittamaan näitä esitutkintatoimenpiteitä. Esitutkintapöytäkirjassa asiasta on seuraava maininta: ”Loppulausunnoissa on pyydetty toimenpiteitä, joita ei kuitenkaan tulla pyynnöstä huolimatta tekemään. Tutkinnanjohtaja on keskustellut asiasta kihlakunnansyyttäjän kanssa”. Poliisin antaman selvityksen mukaan se ei laatinut erillistä kirjallista päätöstä asianomistajien pyytämien esitutkintatoimenpiteiden suorittamatta jättämisestä, mutta asiasta ilmoitettiin lisätutkintaa pyytäneille suullisesti.

Asianomistajat hankkivat tämän jälkeen omalla kustannuksellaan erään suomalaisen yrityksen laatiman rekonstruktion onnettomuudesta. Rekonstruktiossa arvioitiin ennen kaikkea vastaajan kuljettaman auton ajonopeutta turmahetkellä. Johtopäätöksenä oli muun ohella, että vastaajan kuljettaman auton ajonopeus oli turmahetkellä ollut 120-134 km/h 95 % todennäköisyydellä (nopeusrajoituksen ollessa 80 km/h). Syyteharkinnan aikana asianomistajien avustaja toimitti rekonstruktion syyttäjälle, joka pyysi poliisia lisäämään rekonstruktion lisätutkintapöytäkirjaan.

Syyttäjä nosti käräjäoikeudessa syytteen vastaajaa vastaan liikenneturvallisuuden vaarantamisesta, kahdesta kuolemantuottamuksesta ja vammantuottamuksesta. Syyttäjä nimesi haastehakemuksessaan rekonstruktion kirjalliseksi todisteeksi. Käräjäoikeus totesi sittemmin tuomiossaan, että rekonstruktio oli ollut tarpeellinen asian selvittämiseksi ja rekonstruktioista aiheutuneet kulut korvattiin asianomistajille.

1.2 Lähtökohtia

Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n mukaan esitutkinnassa selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat. Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa.

Esitutkintalain 3 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan asianosaisen pyytämät kuulustelut ja muut esitutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos hän osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Pykälän 2 momentin mukaan asianosaisen pyytämistä esitutkintatoimenpiteistä päättää esitutkinnan aikana tutkinnanjohtaja tai 5 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla syyttäjä. Kun asia on siirretty syyttäjälle, niistä päättää syyttäjä.

Esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta lain 3 luvun 9 §:n 1 momentin taikka 10 tai 10 a §:n nojalla sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Sama koskee muuta vastaavaa esitutkintapäätöstä, joka voi vaikuttaa asianosaisen oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin. Esitutkintalain esitöissä ([HE 222/2010 vp](#), s. 237) todetaan siltä osin kuin mainittu lainkohta koskee ”muuta vastaavaa esitutkintapäätöstä”, että muiden kuin nimenomaisesti mainittujen ratkaisujen vaikutus olisi arvioitava tapauskohtaisesti. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, että esitutkintaviranomainen ei ole suostunut asianosaisen pyyntöön lisätutkinnan suorittamisesta. Päätös on lain mukaan tehtävä kirjallisesti, mutta esitöiden mukaan mikään ei estäisi sitä, että ennen päätöksen kirjalliseen muotoon saattamista ratkaisun sisältö ilmoitetaan asianosaiselle suullisesti.

1.3 Poliisin ja syyttäjän menettelyn arviointia

1.3.1 Esitutkinnasta

Kun poliisi aloitti asiassa esitutinnan, rikosnimikkeitä olivat törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, törkeä kuolemantuottamus ja vammantuottamus. Esitutkintapöytäkirjaan tehdyn kirjauksen mukaan syyttäjäpalaverin jälkeen rikosnimikkeiden törkeät tekomuodot muutettiin liikenneturvallisuuden vaarantamiseksi ja kuolemantuottamukseksi.

Tutinnanjohtaja ja syyttäjä eivät selvityksissään tarkemmin kerro niistä nimenomaisista syistä, miksi asiassa ei ollut syytä epäillä mainittujen törkeiden tekomuotojen tunnusmerkistöjen täytymistä. Selvityksissä todetaan vain, että törkeistä tekemuodoista luovuttiin sen hetkisten tietojen perusteella. Syyttäjä tosin selventää, että hänen näkemyksensä mukaan yhteentörmäyksen syy oli ollut väsyneenä ajamisesta johtunut nukahtaminen tai vaihtoehtoisesti ohjausvirhe. Syyttäjä tarkentaa kuitenkin, että ylinopeus oli todennäköisesti vaikuttanut törmäyksen voimakkuuteen.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä arvelee kysymyksen ilmeisesti olleen siitä, että tutinnan alkuvaiheessa ei ollut konkreettista selvitystä huomattavasta ylinopeudesta, eikä yksistään tapahtuneesta liikenneonnettomuudesta katsottu voitavan päätellä, että sen syynä olisi muukaan teon törkeäksi tekevä seikka. Näyttäisi myös siltä, että rattiin nukahtamista pidettiin onnettomuuden todennäköisimpänä syynä perustuen siihen, mitä alustavissa puhutteluissa ja esitutinnan kuullaessa oli selvinnyt. Ajatuksenkulku lienee ollut, että tällaisessa tilanteessa törmäyshetken ylinopeus on pikemminkin ollut seuraus kuin syy onnettomuuteen eikä sinällään keskeisin peruste teon vakavuuden arvioinnissa. Myös syytteessään syyttäjä toi esille rattiin nukahtamisen.

Esitutinnan loppuvaiheessa poliisi pyysi asianosaisilta loppulausunnon. Samalla poliisi toimitti esitutkintamateriaalin syyttäjälle tutustuttavaksi, jotta tällä olisi mahdollisuus lausua siitä, oliko tutkinta suoritettu esitutkintalain 1 luvun 2 §:n mukaisesti. Syyttäjä teki tämän jälkeen poliisille kaksi lisätutkintapyyntöä. Ensimmäisessä hän pyysi poliisia liittämään lisätutkintapöytäkirjaan tutkittuun asiaan liittyneitä laskuja sekä asianomistajien hankkiman rekonstruktion vastaajan kuljettaman auton ajonopeudesta. Toisessa lisätutkintapyynnössä syyttäjä pyysi poliisia kuulemaan asianosaisen nimeämän todistajan. Muutoin syyttäjä tyytyi suoritettuun esitutkintaan.

Minulla ei käytettävissäni olevan aineiston perusteella ole perusteita kyseenalaistaa ratkaisua siitä, ettei asiassa tutkittu liikenneturvallisuuden vaarantamisen ja kuolemantuottamuksen törkeitä tekemuotoja. Jossain määrin tulkinnanvaraista nähdäkseni sinällään on, olisiko tutkittujen rikosten törkeisiin tekemuotoihin voitu päätyä esitutkinnassa tai syyteharkinnassa jo sen perus-

teella, että vastaajan kuljettaman auton kulku on joka tapauksessa rikkonut räikeästi liikennesääntöjä ja aiheuttanut vakavaa vaaraa muille. Kyse on kuitenkin ollut pitkälti harkinnanvaraisesta asiasta, johon minulla laillisuusvalvojana ei ole aihetta puuttua.

Kokoavasti totean, ettei minulla asiassa saadun selvityksen perusteella ole perusteita todeta tutkinnanjohtajan ylittäneen harkintavaltaansa taikka menetelleen muutoin lainvastaisesti esitutinnan toimittamisessa. Minulla ei myöskään ole perusteita todeta syyttäjän ylittäneen harkintavaltaansa taikka menetelleen muutoin lainvastaisesti arvioidessaan esitutinnan tulleen toimitetuksi riittävässä laajuudessa. Siltä osin kuin kyse on vastaajan kuljettaman auton ajonopeuden tarkemmasta selvittämisestä ja asianomistajien sitä koskevasta lisätutkintapyynnöstä, totean kuitenkin erikseen seuraavan.

1.3.2 Päätöksen laatiminen kieltäytymisestä suorittaa lisätutkintaa

Selvityksen mukaan tutkinnanjohtaja arvioi asianomistajien loppulausunnossaan pyytämien esitutkintatoimenpiteiden eli pyydetyn lisätutkinnan tarpeellisuutta yhteistyössä syyttäjän kanssa. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän välisen keskustelun täsmällinen sisältö on jäänyt jossain määrin epäselväksi. Selvää kuitenkin on, että pyydetyn lisätutkinnan suorittamisesta kieltäydyttiin ja tästä kieltäytymisestä tehtiin edellä kerrotuin tavoin kirjaus esitutkintapöytäkirjan merkintäledelle.

Poliisilaitos arvioi lausunnossaan, että kyseinen esitutkintapöytäkirjan merkintäledelle tehty kirjaus ei täytä esitutkintalain 11 luvun 1 §:n 2 momentissa esitutkintapäätökselle asetettuja vaatimuksia. Poliisilaitoksen mukaan päätöksessä olisi tullut perustella, miksi esitutkintalain 3 luvun 7 §:n mukaiset edellytykset eivät täyttyneet. Poliisihallitus on yhtynyt poliisilaitoksen lausuntoon todeten, että kieltäytyminen pyydetyn lisätutkinnan suorittamisesta olisi tullut tehdä esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukaisesti.

Arvioin asiaa samoin kuin poliisilaitos ja Poliisihallitus. Päätöstä olla suorittamatta asianomistajien pyytämää lisätutkintaa ei ole tapauksessa tehty esitutkintalain 11 luvun 1 §:n edellyttämin tavoin. Esitutkintalain 3 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetyn perusteella kyseisen kirjallisen päätöksen laatiminen on ollut tutkinnanjohtajan vastuulla.

Kirjallisen päätöksen laatiminen perusteluineen olisi ollut tärkeää niin asianosaisten oikeuksien kuin poliisin oman itsekontrollin sekä poliisin menettelyn ulkoisen kontrolloitavuuden kannalta. Syyttäjä kertoo selvityksessään keskustelleensa lisätutkintapyynnöstä tutkinnanjohtajan kanssa, mutta hänellä ei ole mitään muistiinpanoja tai muistikuvia tästä keskustelusta. Apulaisvaltakunnansyyttäjä toteaaakin, että tämän vuoksi ja koska kirjallista esitutkintapäätöstä ei ole käytettävissä, on vaikea arvioida sitä, mitkä ovat olleet tutkinnanjohtajan ratkaisun todelliset

perustelut ja mihin perustuen syyttäjä on ratkaisun hyväksynyt. Tässä lausumassa tiivistyy nähdäkseni se, miksi kirjallisen päätöksen tekeminen on niin tärkeää.

1.3.3 Perusteista kieltäytyä suorittamasta lisätutkintaa

Tutkinnanjohtaja tuo esille, että lisätutkintapyyntöön liittyen oli keskusteltu vastaajan kuljettaman auton ajotietokoneen sisällön saamisesta poliisin käyttöön auton ajonopeuden selvittämiseksi. Ajotietokoneen tietojen selvittäminen ei tutkinnanjohtajan mukaan ollut Suomessa mahdollista, joten asiassa olisi tullut tehdä kansainvälinen oikeusapupyyntö auton valmistajamaahan Saksaan. Tutkinnanjohtajan muistaman mukaan asiasta oltiin yhteydessä keskusrikospoliisiin, josta ilmoitettiin, että oikeusapupyyntöjen tekeminen ja ajotietokoneen lähettäminen Saksaan ei olisi tuonut asiaan lisäselvyyttä. Olettama oli, että iso autovalmistaja ei tulisi luovuttamaan tietoja tutkittavana olleen rikosnimikkeen ja yrityssalaisuussyiden vuoksi. Tällä perusteella oikeusapupyyntöä ei tutkinnanjohtajan mukaan nähty tarpeelliseksi eikä sitä siksi tehty.

Tutkinnanjohtaja ei sen sijaan kerro selvityksessään mitään esimerkiksi siitä, miksi lisätutkintapyyntöön ei suostuttu siltä osin kuin kyse olisi ollut vastaajan kuljettaman auton nopeuden tarkemmasta selvittämisestä muulla tavoin kuin tekemällä oikeusapupyyntö Saksaan.

Syyttäjä ei puolestaan tuo selvityksessään esille tarkempia syitä sille, miksi asianomistajien pyytämän lisätutkinnan suorittamisesta kieltäydyttiin. Syyttäjän mukaan hänellä ei ole muistiinpanoja tai muistikuvia tutkinnanjohtajan kanssa asiasta käydyn keskustelun sisällöstä. Syyttäjä toteaa kuitenkin, ettei hän kyseisessä vaiheessa pyytänyt poliisia suorittamaan mainittua lisätutkintaa.

Tutkinnanjohtaja on siis arvioinut asianomistajien pyytämien esitutkintatoimenpiteiden tarpeellisuutta yhteistyössä syyttäjän kanssa. Koska tutkinnanjohtajan ja syyttäjän välisen keskustelun sisältöä ei ole kyetty jälkikäteen selvittämään eikä lisätutkinnan tekemättä jättämisestä laadittu kirjallista päätöstä, ovat asianomistajien pyyntöön suostumatta jättämisen perusteet jääneet selvittämättä.

Tutkinnanjohtaja tuo selvityksessään esille eräitä perusteita lisätutkinnan tekemättä jättämiselle. Olen jo edellä tuonut esille apulaisvaltakunnansyyttäjän näkemyksen, että rattiin nukahdamista on pidetty onnettomuuden todennäköisimpänä syynä perustuen siihen, mitä alustavissa puhutteluissa ja esitutkinnan kuluessa on selvinnyt. Ajatuksenkulku lienee siis ollut, että tällaisessa tilanteessa törmäyshetken ylinopeus on pikemminkin ollut seuraus kuin syy onnettomuuteen eikä sinällään keskeisin peruste teon vakavuuden arvioinnissa. Kun tutkittavien rikosnimikkeiden valinnassa ei päädytty liikenneturvallisuuden vaarantamisen ja kuolemantuottamuksen törkeisiin tekemuotoihin, on ratkaisu sinällään voinut myös jossain määrin vaikuttaa siihen,

kuinka merkittävänä seikkana asiassa on pidetty vastaajan kuljettaman auton täsmällisen ajonopeuden selvittämistä.

Esitutkintalain mukaan tutkinnanjohtajan päättää lähtökohtaisesti asianosaisen pyytämistä esitutkintatoimenpiteistä esitutkinnan aikana. Minulla ei edellä esitetyn perusteella ole perusteita todeta tutkinnanjohtajan ylittäneen harkintavaltaansa taikka menetelleen muutoin lainvastaisesti päättäessään siitä, että asianomistajien pyytämien esitutkintatoimenpiteiden suorittamisesta kieltäydyttiin tapauksessa. Minulla ei myöskään ole perusteita todeta syyttäjän ylittäneen harkintavaltaansa taikka menetelleen muutoin lainvastaisesti osallistuessaan asianomistajien lisätutkintapyyntöä koskeneeseen päätöksentekoon tutkinnanjohtajan kanssa.

Myös apulaisvaltakunnansyyttäjä on arvioinut, että syyttäjä on toiminut viimeksi mainitussa tilanteessa harkintavaltansa rajoissa. Apulaisvaltakunnansyyttäjä toteaa kuitenkin omana näkemyksenään, että asian poikkeuksellisen vakava luonne huomioiden hän olisi pitänyt perustellumpana, jos syyttäjä olisi jo esitutkinnan aikana ohjeistanut poliisin hankkimaan asianomistajan vaatiman tahon tai muun vastaavan puolueettoman tahon lausunnon vastaajan kuljettaman auton ajonopeudesta. Ainakaan kotimaasta hankittuna edes kustannukset eivät apulaisvaltakunnansyyttäjän näkemyksen mukaan olisi olleet siihen esteenä. Hän selventää, että kyse on pitkälti harkinnanvaraisesta asiasta, mutta hän katsoo asian laadun puoltaneen myönteistä päätöstä ainakin kotimaasta hankittavaan tekniseen selvitykseen vastaajan käyttämästä ajonopeudesta.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä lisää vielä, että yleiseltä kannalta arvioitaessa ajonopeudella voi olla merkitystä liikennerikosten vakavuuden arvioinnissa silloinkin, kun kyseessä ei ole törkeä tekemuoto. Tähänkään perustuen ajonopeuden tarkempi selvittäminen ei hänen mukaansa olisi ollut ainakaan selvästi turhaa ja perusteetonta.

Voin yhtyä apulaisvaltakunnansyyttäjän esittämiin näkemyksiin. Etenkin tutkinnanjohtajan selvityksessään esittämistä syistä pidän ymmärrettävänä, että asianomistajien pyytämiin esitutkintatoimenpiteisiin ei suostuttu siltä osin kuin kyse oli mahdollisen oikeusapupyynnön tekemisestä. Apulaisvaltakunnansyyttäjän esittämistä syistä nähdäkseni perustellumpaa olisi kuitenkin ollut suostua asianomistajien lisätutkintapyyntöön siltä osin kuin kyse oli kotimaasta hankittavasta teknisestä selvityksestä. Kiinnitän myös huomiota siihen, että osa todistajista pystyi kertomaan vastaajan kuljettaman ajoneuvon suuresta ajonopeudesta ja huolimattomasta ajotavasta aiemmin jo ennen törmäystä. Ajotietokoneen tietojen selvittäminen olisi sinällään saattanut tarjota selvitystä vastaajan ajoneuvon ajonopeuteen muutoinkin kuin törmäyshetkellä. Tällä olisi voinut olla merkitystä arvioitaessa törmäyksen syytä.

Huomion arvoista myös on, että täsmällisemmällä selvityksellä vastaajan kuljettaman auton ajonopeudesta on sinällään voinut olla merkitystä myös tutkittavien rikosten rikosnimikkeiden valinnassa. Jälkikäteenkin arvioiden kotimaassa laaditulla rekonstruktioilla vastaajan käyttämästä ajonopeudesta on ollut asiassa oikeudellista merkitystä, koska asianomistajataho oli sellaisen teettänyt, syyttäjä oli oikeudenkäynnissä siihen todisteena vedonnut ja käräjäoikeus oli sittemmin tuomiossaan todennut, että rekonstruktio oli ollut tarpeellinen asian selvittämiseksi.

2. Käräjäoikeuden menettely

2.1 Syyteoikeuden vanhentuminen

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 5 luvun 8 §:n 1 momentissa säädetään, että jollei rikosasiaa mainitun luvun 6 §:ssä säädetyllä tavalla heti jätetä tutkimatta, on tuomioistuimen viipymättä annettava haaste. Haasteen antaa tuomioistuimen puheenjohtaja tai käräjänotaari.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 kohdan mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko. Rikoslain 21 luvun 10 §:n mukaan ankarin rangaistus vammantuottamuksesta on sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Rikoslain 23 luvun 1 §:n mukaan ankarin rangaistus liikenneturvallisuuden vaarantamisesta on niin ikään sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Syyteoikeus vammantuottamuksesta ja liikenneturvallisuuden vaarantamisesta vanhenee näin ollen kahdessa vuodessa rikoksen tekopäivästä.

Rikoslain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus.

Käsillä oleva rikosasia tuli vireille Lapin kärjäoikeudessa 13.11.2019. Syyttäjä vaati haastehakemuksessa vastaajalle rangaistusta 2.4.2018 tehdyistä vammantuottamuksesta, liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja kahdesta kuolemantuottamuksesta. Syyteoikeus vammantuottamuksesta ja liikenneturvallisuuden vaarantamisesta vanhenee edellä kerrotuin tavoin kahdessa vuodessa, joten syyteoikeus näistä rikoksista vanhentui asiassa, koska haaste annettiin tiedoksi vastaajalle vasta 12.5.2020.

Kärjätuomari C toteaa selvityksessään, että hän vei asian asiakirjat kärjäsihteerille helmikuun 2020 alussa. Kärjäsihteerin lähetti 13.2.2020 vastaanottotodistuksella asianomistajille pyynnön toimittaa vaatimuksensa asiassa. Asianomistajien toimitettua vaatimuksensa kärjäoikeuteen kärjäsihteerin lähetti 31.3.2020 kärjätuomarin tuolloin antaman haasteen vastaajalle vastaanottotodistuksella. Vastaanottotodistuksen käyttäminen oli sinällään normaalikäytäntö kärjäoikeudessa. Vastaaja palautti vastaanottotodistuksen kärjäoikeuteen 12.5.2020. Kärjätuomari havaitsi kertomansa mukaan syyteoikeuden osittaisen vanhentumisen valmistautuessaan joulukuussa 2020 pidettyyn istuntoon.

Tuomioistuimen on laissa edellytetyin tavoin annettava haaste viipymättä. Kärjätuomari antoi asiassa haasteen noin neljä kuukautta asian vireille tulon jälkeen ja muutamia päiviä ennen kuin syyteoikeus vammantuottamuksesta ja liikenneturvallisuuden vaarantamisesta vanhentui. Kärjätuomari ei kiinnittänyt lainkaan huomiota rikosten vanhentumisaikaan ja haaste annettiin tiedoksi vastaajalle vastaanottotodistuksella vasta mainittujen rikosten syyteoikeuden vanhentuttua. Laamanni katsoo lausunnossaan, että haastetta ei annettu erityisesti kyseisten rikosten vanhentumisajat huomioon ottaen viipymättä.

Voin yhtyä laamannin lausunnossaan esittämään. Kärjätuomari on nähdäkseni laiminlyönyt antaa haasteen ROL 5 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoittamalla tavalla viipymättä ja niin ajoissa, että rikosten syyteoikeus kärjäoikeuden menettelystä aiheutuvasta syystä ei pääse vanhentumaan. Selvää on, että haasteen tiedoksiannolle ennen syyteoikeuden vanhentumista tapauksessa jäänyttä muutamien päivien aikaa ei voida pitää tapauksessa riittävänä. Asiassa ei myöskään ole käynyt ilmi mitään esteitä sille, etteikö kärjätuomari olisi voinut antaa haastetta huomattavasti aiemmin. Kärjätuomari myöntää tämän todeten, että hänen olisi pitänyt laittaa kärjäsihteerille tiedoksi vanhentumispäivä, jotta haaste olisi saatu lähetettyä vastaajalle aiemmin ja siis ilman mahdollisia asianomistajien vaatimuksia. Kärjätuomari lisää vielä, että kärjäsihteerin tehtäviin ei kuulu tietää vanhentumisajoista eli kyse on ollut hänen omasta virheestään.

Kärjätuomarin menettelyn virheellisyyttä on lähtökohtaisesti pidettävä vakavana. Se, että haasteen antamiseen liittyvän aiheettomana pidettävän viipymisen vuoksi haastetta ei kyetä antamaan tiedoksi vastaajalle ennen syyteoikeuden vanhentumista ja tämän myötä rikosasiaa ei näiltä osin voida käsitellä lain tarkoittamalla tavalla, on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen. Syyteoikeus ei tapauksessa sinällään vanhentunut

vastaajan samaa tekokokonaisuutta koskeneiden kahden kuolemantuottamuksen osalta, jotka kärjäoikeus sittemmin luki vastaajalle syyksi. Kärjäoikeuden tuomiossa tuodaan lisäksi esille, että vaikka syyteoikeus asiassa osin vanhentui niin asianomistajien yksityisoikeudellisia korvauksia koskeva aika ei vanhentunut, mutta asianomistajat eivät näiltä osin esittäneet asiassa yksityisoikeudellisia korvausvaatimuksia vastaajaa kohtaan.

2.2 Kärjäoikeuden menettely muilta osin

Kärjäoikeus on helmikuussa 2021 pyynnöstäni toimittanut tiedot tuolloin siellä yli vuoden viireillä olleista rikosasioista. Kärjäoikeudesta on lisäksi lokakuussa 2022 erikseen hankittu muun ohella näihin tietoihin perustuen kymmenen vanhimman varsinaisen rikosasian (jotka listauksen mukaan eivät olleet keskeytystilassa) päiväkirja/arkistopäiväkirja sekä mahdollinen kärjäoikeuden antama ratkaisu.

Mainittuja kymmentä vanhinta asiaa koskevista asiakirjoista ilmenee, että osassa rikosten syyteoikeus on vanhentunut joko kokonaan tai osittain. Asiakirjoista ilmenee kuitenkin, että kärjäoikeus on useita kertoja pyrkinyt antamaan haasteen vastaajalle tiedoksi, mutta tiedoksianto syystä tai toisesta ei ole onnistunut. Osa asioista on edelleen viireillä, kun haastetta ei yrityksistä huolimatta ole saatu annettua vastaajalle tiedoksi, mutta syyteoikeus ei ole vielä vanhentunut. Osassa asioista kärjäoikeus on tietojen toimittamisen jälkeen antanut sittemmin ratkaisunsa.

Asiakirjoista ei ilmene, että rikosten syyteoikeus olisi viimeksi mainituissa asioissa vanhentunut. Asiakirjojen perusteella näyttää kaiken kaikkiaan siltä, että mainittujen kymmenen vanhimman rikosasian käsittely on viipynyt siitä syystä, että vastaajina on ollut ulkomailta kirjoilla olevia henkilöitä, joiden haastaminen ja kutsuminen istuntoon on ollut aikaa vievää.

Kärjäoikeuden laamanni tuo lausunnossaan esille, että syyteoikeuden vanhentumisen katkaisemiseen liittyvät toimenpiteet ja vastuut on käyty läpi kärjäoikeudessa. Laamanni kertoo korostaneensa tässä yhteydessä määräaikojen seurannan tärkeyttä ja kehottaneensa kaikkia kärjätuomareita käymään läpi kaikki viireillä olevat rikosasiat ja tarkistamaan niiden vanhentumisaikat. Laamanni kertoo myös ohjeistaneensa tuomareita tarvittaessa merkitsemään kunkin rikosjutun vanhentumispäivän rikosasioiden käsittelyjärjestelmän (Sakari) määräaikaseurantaan oheistamansa mallin mukaisesti, jotta asian käsittelijälle jää riittävä aika ryhtyä toimiin vanhentumisen katkaisemiseksi ennen vanhentumispäivää.

Pidän perusteltuina laamannin selostamia toimenpiteitä, joita kärjäoikeudessa on tehty sen turvaamiseksi, että jatkossa rikosten syyteoikeus ei pääsisi vanhentumaan kärjäoikeudesta aiheutuvista syistä.

Kärjäoikeuden menettely ei edellä esitetyistä syistä muilta osin anna aihetta toimenpiteisiini.

3. Toimenpiteet

Kiinnitän edellä kohdassa 1.3.2 mainitun perusteella Lapin poliisilaitoksen rikoskomisarion A:n huomiota esitutkintapäätöksen laatimista koskevan säännöksen lainmukaiseen soveltamiseen.

Saatan rikoskomisario A:n sekä nykyisen Pohjois-Suomen syyttäjääalueen aluesyyttäjän B:n tietoon edellä kohdassa 1.3.3 esittämäni näkökohdat asianomistajien pyytämän lisätutkinnan suorittamisesta.

Kiinnitän edellä kohdassa 2.1 esitetyn perusteella Lapin käräjäoikeuden kärjätuomarin C:n vakavaa huomiota rikosasioiden käsittelyyn siten, että rikosten syyteoikeus ei pääse vanhentumaan.

Asia ei muutoin anna aihetta enempiin toimenpiteisiini.

Päätökseni lähetetään tiedoksi Lapin poliisilaitokselle, Pohjois-Suomen syyttäjääalueelle, Lapin käräjäoikeudelle, Poliisihallitukselle ja valtakunnansyyttäjälle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Markus Löfman